

**ПРИВАТНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«МІЖНАРОДНИЙ ЕКОНОМІКО-ГУМАНІТАРНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ АКАДЕМІКА СТЕПАНА ДЕМ'ЯНЧУКА»**

**ФАКУЛЬТЕТ ГЕОГРАФІЇ, ІСТОРІЇ ТА ГЕОГРАФІЇ
КАФЕДРА ГЕОГРАФІЇ І ТУРИЗМУ**

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ОК 5. АСИСТЕНТСЬКА ПРАКТИКА

Освітня програма:	Середня освіта (Географія)
Рівень вищої освіти:	другий (магістерський)
Спеціальність:	014.07 Середня освіта (Географія)
Галузь знань:	01 Освіта / Педагогіка

Робоча програма «Асистентська практика» для здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня вищої освіти за освітньою програмою «Середня освіта (Географія)» зі спеціальності 014.07 Середня освіта (Географія), галузь знань 01 Освіта/Педагогіка

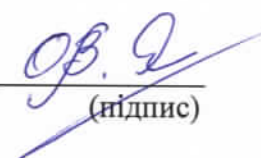
Розробник: доктор педагогічних наук, доцент Марчук О. О., кандидат географічних наук, доцент Яковчук О.В.

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри географії і туризму

Протокол № 1 від «29» серпня 2023 року

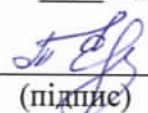
Завідувач кафедри (Миронець Н.Р.)
(підпис) (прізвище та ініціали)

Робочу програму погоджено з гарантом освітньої програми «Середня освіта (Географія)» зі спеціальності 014.07 Середня освіта (Географія), галузь знань 01 Освіта/Педагогіка

Гарант освітньої програми Яроменко О. В.
(підпис) (прізвище та ініціали)

Схвалено навчально-методичною комісією факультету географії, історії та туризму

Протокол № 1 від «29» серпня 2023 року

Голова (Лазута М.І.)
(підпис) (прізвище та ініціали)

1. Опис асистентської практики

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітня програма, рівень вищої освіти	Характеристика виду практики	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 3 Загальна кількість годин (денна/заочна форми навчання) – 90	Галузь знань: 01 Освіта/ Педагогіка Спеціальність: 014.07 Середня освіта (Географія) Освітня програма: «Середня освіта (Географія)» Рівень вищої освіти: другий (магістерський)	Обов'язковий компонент освітньої програми	
		Рік підготовки:	
		2	2
		Семестр	
		3	3
		Кількість тижнів	
		2	2
		Вид контролю: 3-й семестр: залік	

2. МЕТА І ЗАВДАННЯ ПРАКТИКИ:

Асистентська практика передбачає виконання педагогічних, науково-методичних та організаційно-виховних завдань магістрантами у закладах фахової передвищої, вищої освіти.

Асистентська практика спрямована на розвиток практичних навичок та вмінь у викладанні географії, а також на засвоєння сучасних методів навчання та інноваційних інформаційно-комунікаційних технологій на основі теоретичної підготовки. Асистентська практика створює умови, схожі на майбутню професійну діяльність, і сприяє розумінню магістрантами особливостей науково-педагогічної роботи в закладах фахової передвищої, вищої освіти, що допомагає їм визначити своє професійне майбутнє. Асистентська практика є невід'ємною частиною освітньої програми підготовки магістрів за спеціальністю 014.07 Середня освіта (Географія) і забезпечує взаємодію між теоретичною підготовкою та практичним застосуванням отриманих компетенцій у навчанні фахових дисциплін, а також у вирішенні конкретних професійних завдань.

Мета практики є поглиблення та удосконалення комплексу професійних компетентностей, розвиток особистісних навичок майбутніх викладачів географії, набуття досвіду викладацької професійної діяльності.

Основними завданнями асистентської практики є:

- поглибити й удосконалити теоретичні знання педагогічних та географічних дисциплін і встановлення їхнього зв'язку з практичною діяльністю;
- стимулювання прагнення до вдосконалення педагогічних здібностей з метою творчого вирішення завдань навчання й виховання;
- розвиток особистісних якостей, необхідних викладачу у професійній діяльності;
- формування професійних умінь і навичок: комунікативних, організаторських, діагностичних, проєктувальних, аналітичних, дидактичних тощо;
- ознайомити здобувачів з особливостями професійної діяльності викладача закладу фахової передвищої та вищої освіти;
- проведення здобувачами-асистентами різних видів навчальних занять у закладах фахової передвищої, вищої освіти (семінарів, практичних, лабораторних) із застосуванням різноманітних методик і методів навчання, які активізують пізнавальну діяльність здобувачів;
- створення умов для розвитку здібностей і самореалізації здобувачів у майбутній викладацькій діяльності, формування стилю викладання та потреби у самовдосконаленні;
- формування у здобувачів творчого й дослідницького підходів до професійної діяльності, розвиток навичок професійної рефлексії;
- формування у здобувачів-асистентів професійних умінь і навичок, необхідних для організації взаємодії і спілкування в педагогічному процесі;

- формування навичок у здобувачів-асистентів аналізу результатів своєї педагогічної праці;
- розвиток творчого потенціалу, науково-дослідницького підходу до вирішення професійних проблем і виконання професійних обов'язків.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студент оволодіє такими **загальними, фаховими, предметними компетентностями**:

ЗК1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ФК3. Здатність здійснювати моніторинг власної педагогічної діяльності і визначати потреби, перспективи та наявні ресурси для професійного розвитку впродовж життя.

ПК6. Здатність до здобуття спеціалізованих умінь та навичок розв'язання проблем сучасної географічної науки, педагогіки, психології, методики навчання географії, які необхідні для проведення наукових досліджень, провадження інноваційної наукової та педагогічної діяльності.

ПК7. Здатність до організації та проведення позанавчальної роботи здобувачів освіти географічного, екологічного, краєзнавчого, туристського або іншого фахового спрямування.

Програмні результати практики:

РН3. Називає і описує основні принципи, функції, сучасні форми та методи управління освітньої діяльності, демонструє вміння планувати й управляти освітньою діяльністю, забезпечувати та оцінювати її якість.

РН7. Визначає, аналізує та характеризує педагогічні інновації, демонструє вміння їх практичного застосування у професійній діяльності.

РН11. Демонструє уміння забезпечувати конструктивну та безпечну взаємодію з учасниками освітнього процесу.

РН13. Демонструє здатність діяти автономно і в команді.

ПРН2. Обирає шляхи розв'язання практичних задач у професійній діяльності з методики профільного навчання географії та позанавчальної роботи, творчо застосовує методи формування ключових і предметних географічних компетентностей здобувачів у закладах освіти різного типу.

ПРН5. Обирає форми та методи організації освітнього процесу з орієнтацією на світовий і національний рівень, володіє вміннями працювати в глобальному інформаційному середовищі за фахом, підбирати спеціальну літературу та картографічні твори.

ОРГАНІЗАЦІЙНІ УМОВИ ПРОХОДЖЕННЯ ПРАКТИКИ

Асистентська практика організовується у відповідності до навчального плану освітньої програми «Середня освіта (Географія)» спеціальності 014.07 Середня освіта (Географія) для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти (III семестр – денна та заочна форми навчання).

Для усіх здобувачів денної та заочної форми навчання проходження практики обов'язкове.

Для здобувачів денної форми навчання практика проводиться з відривом від навчання. Студенти заочної форми навчання проходять практику за місцем основної роботи або за місцем проживання, без відриву від виробництва. Тривалість практики – 2 тижні.

Базою педагогічної практики зі спеціальності 014.07 Середня освіта (Географія) є заклади передвищої та вищої освіти усіх типів та форм власності, із якими укладено відповідні угоди. Практика проводиться під керівництвом завідувача кафедри та викладача закладу передвищої та вищої освіти. Методичне керівництво практикою здобувачів здійснюють викладачі кафедри географії і туризму, факультету географії, історії та туризму ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука».

Бази практики разом із закладом освіти, в особі керівника практики несуть відповідальність за організацію, якість і результати практики, здійснюють контроль за її процесом.

Керівництво асистентською практикою здійснюють кафедральні керівники практики.

Тривалість робочого дня здобувача-практиканта у закладі освіти – 6 годин. Згідно з розкладом режимних процесів.

Кожен робочий день здобувача планується відповідно до індивідуального плану проходження практики та за визначеними програмою завданнями.

ПРОГРАМА АСИСТЕНТСЬКОЇ ПРАКТИКИ

Зміст і послідовність асистентської практики визначається програмою згідно з навчальним планом за такими напрямками:

Навчальний: поглиблення й удосконалення теоретичних знань з географічних дисциплін та методики навчання й встановлення їхнього зв'язку з практичною діяльністю; проведення здобувачами-асистентами різних видів навчальних занять у закладі освіти (семінарів, практичних, лабораторних) із застосуванням сучасних методик і методів навчання, які активізують пізнавальну діяльність здобувачів; ознайомлення з формами і методами проведення занять у закладах передвищої та вищої освіти та критеріями оцінювання навчальних досягнень здобувачів у закладах передвищої та вищої освіти; науково осмислювати результати навчальної та виховної роботи у закладах передвищої та вищої освіти і на цій основі удосконалювати форми і методику навчання й технології у навчанні.

Виховний: ознайомлення з функціональними обов'язками куратора академічної групи; формування у здобувачів-асистентів професійних умінь і навичок, необхідних для організації взаємодії і спілкування в педагогічному процесі; ознайомлення з методикою проведення виховної роботи у закладах передвищої та вищої освіти; формування уміння проводити групову та індивідуальну виховну роботу зі здобувачами.

Науково-дослідницький: вивчити основні напрями наукової діяльності викладачів; формування у здобувачів творчого й дослідницького підходів до майбутньої професійної діяльності; спостереження та аналіз керівництва науково-дослідною роботою здобувачів у закладах передвищої та вищої освіти.

Організаційний: ознайомлення здобувачів з основними напрямками професійної діяльності викладача закладу передвищої та вищої освіти; виробити вміння організовувати аудиторну та позааудиторну роботу студентів; формування у здобувачів-асистентів навичок аналізу результатів своєї праці, розвиток навичок професійної рефлексії.

Методичний: ознайомлення із напрямками діяльності викладача закладу передвищої та вищої освіти; заохочення до вдосконалення педагогічних здібностей з метою творчого вирішення завдань навчання і виховання; створення умов для розвитку здібностей і самореалізації здобувачів у майбутній викладацькій діяльності, формування стилю викладання та потреби у самовдосконаленні; формування у здобувачів-асистентів професійних умінь і навичок, необхідних для організації взаємодії і спілкування в педагогічному процесі; розвиток особистісних якостей, необхідних викладачу у професійній діяльності; виробити вміння аналізувати досвід і практику роботи викладачів і кураторів, власну професійну діяльність.

ЕТАПИ АСИСТЕНТСЬКОЇ ПРАКТИКИ

Завдання асистентської практики реалізуються у три етапи: 1-й – організаційний, 2-й – основний, 3-й – підсумковий.

I етап – ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ

1. Організація асистентської практики починається із настановчої конференції, яку організовує керівник практики. На настановчій конференції обговорюються організаційно-методичні питання проходження практики (назва практики, тривалість, оформлення договору між ЗВО та базовими закладами передвищої та вищої освіти, отримання направлень на проходження практики, проходження інструктажу з техніки безпеки). Керівник практики узгоджує та проводить консультації з питання завдань програми проходження практики, ведення й оформлення відповідної звітної документації.

2. Знайомство з адміністрацією закладу передвищої та вищої освіти, науково-педагогічним колективом закладу передвищої та вищої освіти.

3. Ознайомлення з нормативно-правовими актами та документацією, яка регламентує роботу закладу передвищої та вищої освіти, специфікою освітнього процесу, особливостями роботи викладачів, адміністрації.

4. Складання індивідуального плану проходження асистентської практики відповідно до програми, яка відображає поетапність проходження практики. У плані мають бути визначені назви та теми залікових заходів та дати їх проведення. Індивідуальний план має бути складеним на початку перебування здобувача в закладі передвищої чи вищої освіти, узгодженим з

керівником закладу та затверджений керівником практики, що є допуском здобувача до подальшого проходження практики.

5. Ознайомлюючись з роботою закладу передвищої чи вищої освіти, упродовж практики здобувач веде щоденник, у якому кожного дня записує відомості про процес і результати виконання завдань практики згідно індивідуального плану, фіксуючи всі важливі для аналізу та власного використання аспекти освітнього процесу в закладах передвищої та вищої освіти.

II етап – ОСНОВНИЙ

Основний етап практики поєднує виконання завдань навчальної, виховної, методичної та науково-дослідної роботи здобувачів в закладах передвищої та вищої освіти. На цьому етапі реалізується самостійна аналітична робота здобувача, проведення організованої освітньої роботи у закладі передвищої чи вищої освіти.

У процесі основного етапу здобувач повинен:

- відвідувати і спостерігати за лекційними, практичними заняттями;
- провести практичне заняття;
- проводити навчальні консультації;
- спостерігати за груповою та індивідуальною роботою куратора академічної групи;
- провести один виховний захід;
- ознайомитись з особливостями методичної роботи викладача закладу передвищої та вищої освіти;
- спостерігати за керівництвом наукової роботи студентів;
- ознайомитись з основними напрямками професійної діяльності викладача закладу передвищої та вищої освіти.

III етап – ПІДСУМКОВИЙ

1. На заключному етапі практики здобувач-практикант підсумовує проведenu роботу, готує та оформляє звітну документацію, яка відображає результати практики. На кафедрі (цикловій комісії) закладу перед вищої фахової та вищої освіти оцінюють діяльність кожного здобувача-практиканта та затверджують їх характеристики. Характеристика діяльності здобувача-практиканта, складена і підписана деканом факультету (завідувачем відділення) закладу передвищої та вищої освіти.

2. Завершальним етапом роботи здобувача-практиканта є подача документації на перевірку керівникові та підготовка здобувачів-практикантів до участі у звітній конференції, за результатами практики до якої здобувач готує звіт про роботу під час асистентської практики.

3. Загальні підсумки асистентської практики у закладі передвищої та вищої освіти підводяться на звітній конференції. Керівник практики оцінює організаційно-методичні вміння здобувача, вміння застосовувати знання, набуті під час практики у закладі передвищої чи вищої освіти.

ПЕРЕЛІК ЗВІТНОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ АСИСТЕТСЬКОЇ ПРАКТИКИ

1. Індивідуальний план роботи.
2. Щоденник практики.
3. Звіт про виконання завдань практики підписаний здобувачем-практикантом.
4. Конспект або сценарій проведеного виховного заходу з фотододатком.
5. Конспект проведеного практичного заняття з фотододатком.
6. Характеристика діяльності здобувача-практиканта підписана деканом факультету ЗВО (завідувачем відділення закладу передвищої освіти).

Звітна документація оформляється на папері формату А-4 з дотриманням вимог до ведення ділової документації та здається в папці.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	Національна залікова оцінка
90-100	A (відмінно)	відмінно	зараховано
82-89	B (дуже добре)	добре	
74-81	C (добре)		
64-73	D (задовільно)	задовільно	
60-63	E (достатньо)		
35-59	FX (незадовільно з можливістю доопрацювання матеріалів та усного захисту результатів практики)	незадовільно	не зараховано
34 і менше	F (незадовільно з обов'язковим повторним проходженням практики)		

Критерії оцінювання

Оцінку «**відмінно**» **A (90-100)** здобувач отримує в тому випадку, коли навчальна та виховна робота проведена на високому рівні. Здобувач проводив педагогічну роботу на базі практики систематично. Відвідав та провів навчальні заняття відповідно до програми на високому методичному рівні. Проявив ініціативність та здатність організовувати навчальну та виховну роботу зі студентами. Організував виховний захід та розробив його детальний сценарій. Активно долучився до розробки навчально-методичних матеріалів. Консультував студентів, вмів спостерігати та виявив проблеми у навчанні й запропонував оптимальні шляхи їх вирішення. Здобувач проявив самостійність, зацікавленість, відповідальність та творчий підхід до

виконання завдань асистентської практики. Характеристика асистентської практики позитивна. Вся звітна документація вчасно здана на перевірку, охайно і грамотно оформлена.

Оцінку «добре» **В, С (74-89)** здобувач-практикант отримує за умови, якщо виконав повний обсяг завдань програми асистентської практики. У наявності є всі матеріали звітної документації, презентація звіту та творчих матеріалів оформлена на достатньому рівні. Здобувач проводив педагогічну роботу на базі практики систематично. Відвідав та провів навчальні заняття відповідно до програми на достатньому методичному рівні. Проявив здатність організовувати навчальну та виховну роботу зі студентами. Організував виховний захід та розробив його детальний сценарій з допомогою куратора. Активно долучився до розробки навчально-методичних матеріалів. Консультував студентів, вмів спостерігати та виявив проблеми у навчанні й частково запропонував оптимальні шляхи їх вирішення. Здобувач проявив самостійність, зацікавленість та відповідальність до виконання завдань асистентської практики. Вся звітна документація вчасно здана на перевірку оформлена з незначними помилками.

Оцінкою «задовільно» **Д, Е (60-73)** оцінюється практика здобувача, навчальна та виховна робота якого оцінені переважною більшістю оцінок «задовільно». Здобувач проводив педагогічну роботу на базі практики несистематично. Відвідав та провів навчальні заняття відповідно до програми на низькому методичному рівні. Не проявив здатність організовувати навчальну та виховну роботу зі студентами. Розробив сценарій виховного заходу з допомогою куратора, проте сам захід не провів. Пасивно брав участь у розробці навчально-методичних матеріалів. Не консультував студентів. Не вмів спостерігати та виявляти проблеми у навчанні. Здобувач не проявив самостійність, зацікавленість та відповідальність до виконання завдань асистентської практики. Вчасно, проте неграмотно оформив документи про проходження асистентської практики. Характеристика асистентської практики задовільна.

Якщо за відведений для проходження асистентської практики час не виконано обсяг завдань програми практики та індивідуального плану, виявлено відсутність інтересу здобувача-практиканта до включення в навчальну та виховну роботу закладу освіти, звітну документацію не представлено на кафедру, проходження практики оцінюється «незадовільно». Не складена практика є академічною заборгованістю. Рішенням ради факультету здобувачеві призначається повторне проходження практики.

РОЗПОДІЛ БАЛІВ ЗА ВИДАМИ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТА-ПРАКТИКАНТА

№	Види завдань	Кількість балів
1	Індивідуальний план роботи здобувача-практиканта.	1-10
2	Щоденник педагогічної практики.	1-20

3	Конспект або сценарій проведеного виховного заходу з фотододатком.	1-20
4	Конспект проведеного практичного заняття з фотододатком.	1-20
5	Захист – презентація результатів проходження практики	1-10
6	Звіт здобувача-практиканта.	1-10
7	Характеристика на здобувача-практиканта з оцінкою.	1-10
	Усього	100

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Solem M. Skills in professional geography: an assessment of workforce needs and expectations / Michael Solem , Ivan Cheung, M. Beth Schlemper. URL:

[//http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/00330120802013620](http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/00330120802013620)

2. Алексюк А.М. Педагогіка вищої освіти України: [підручник для студентів, аспірантів] / А.М. Алексюк. К. : Либідь, 1998. – 558 с.

3. Андрущенко В.П. Педагогіка вищої школи: [підручник] / АПН України; Інститут вищої освіти / В. Г. Кремень (ред.), В.П. Андрущенко, І. Д. Бех, І.С. Волощук, О.В. Глузман, Н.В. Гузій, Н.М. Дем'яненко. — К. : Педагогічна думка, 2009. 256 с.

4. Бабешко О. О. Методика навчання географії : [посібник для вчителів і студентів-географів педуніверситетів] / О. О. Бабешко – Умань : АЛМІ, 2005. – 263 с.

1. Баліцька Н.Г. та ін. Використання інтерактивних технологій навчання в професійній підготовці майбутніх учителів: Монографія / За заг. ред. Н.С.Побірченко. К.: Наук, світ, 2003. 138с.

5. Бугайчук К. Л. Змішане навчання: теоретичний аналіз та стратегія впровадження в освітній процес вищих навчальних закладів. Інформаційні технології і засоби навчання. 2016. Т. 54, вип. 4. С. 1–18.

6. Бутенко Н.Ю. Комунікативна майстерність викладача: [навчальний посібник] / Н.Ю. Бутенко. – К. : КНЕУ, 2005. – 336 с.

2. Варакута О. Інноваційні технології та моделі змішаного навчання в освітньому процесі з географії. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. Володимира Гнатюка. Сер. Географія. Тернопіль : Тайп, 2022. Вип. 1. (52). С. 29–37.

7. Варакута О. Інструментарій дистанційного навчання географії в школі. Шості Сумські наукові географічні читання: збірник матеріалів Ш79 Всеукраїнської наукової конференції (Суми, 15-17 жовтня 2021 р.) / СумДПУ імені А. С. Макаренка, Сумський відділ Українського географічного товариства; [упорядник Корнус А. О.]. Елект. текст. дані. Суми. 2021. С.93–101.

8. Васянович Г. П. Педагогіка вищої школи: [навч.-метод. посібник] / Г.П. Васянович; Львівський національний ун-т ім. Івана Франка. — Львів, 2000. — 100 с.
9. Вища освіта України і Болонський процес: [навчальний посібник] / за ред. В.Г. Кременя: авторський колектив: М.Ф. Степко, Я.Я. Болубаш, В.Д. Шинкарук, В.В. Грубінко, І.І. Бабин. Тернопіль: Навчальна книга—Богдан, 2004. 384 с.
10. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи / С.С. Вітвицька. — К. : Центр навчальної л-ри, 2003. — 320 с.
11. Гончаров С. М. Інтерактивні технології навчання в кредитно-модульній системі організації навчального процесу: навчально-методичний посібник / С. М. Гончаров. — Рівне: НУВГП, 2006. — 172 с.
12. Гришина Т. В. Освітня технологія як об'єкт методичної роботи / Т. В. Гришина. — Х. : Вид. група «Основа», 2003. — 96 с.
13. Грищенко М. М. Дидактичні поради молодому викладачеві / М. М. Грищенко. — К. : Вища школа, 1973. — 67 с.
14. Державна національна програма «Освіта» («Україна ХХІ століття»). *Історія української школи і педагогіки*: хрестоматія / упоряд. О.О. Любар; за ред. В.Г. Кременя / Олександр Опанасович Любар. К.: Т-во «Знання», КОО, 2003. С. 641, 642. (Вища освіта ХХІ століття).
3. Дидактика географії : монографія (електронна версія) / В. М. Самойленко, О. М. Топузов, Л.П. Вішнікіна, І.О. Діброва. К. : Ніка-Центр, 2013. 570 с.
4. Дичківська І.М. Іноваційні педагогічні технології: Навчальний посібник. К.: Академвидав, 2015. 304 с.
15. Дрогушевська І.Л. Розробка та впровадження комп'ютерно-орієнтованих мультимедійних навчальних засобів з географії у загальноосвітніх навчальних закладах. Національне картографування: стан, проблеми та перспективи розвитку: зб. наук. праць. / Відп. за вип. А.А. Москалюк. К.: ДНВП «Картографія», 2005. Вип. 2. С. 79–82.
16. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В.Г.Кремень. К.: Юрінком Інтер, 2008. С. 661.
5. Жемеров О.О. Сучасні технології навчання географії України: Метод. посіб. для студ.-географів ВНЗ / О.О. Жемеров, В.М. Блазун. Харків: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2014. 32 с.
17. Жемеров О.О. Сучасні технології навчання географії України: Метод. посіб. для студ.-географів ВНЗ / О.О. Жемеров, В.М. Блазун. Харків: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2014. 32 с.
18. Загальна методика навчання географії / О.М. Топузов, В.М. Самойленко, Л.П. Вішнікіна. — Київ: ДНВП «Картографія», 2012. — 512 с.
19. Загальна методика навчання географії : підручник [з грифом МОНМС України] / О.М. Топузов, В.М. Самойленко, Л.П. Вішнікіна. — К. : ДНВП "Картографія", 2012. — 512 с.

20. Касіяник І.П., Мисько В.З. Методика навчання географії (теоретичний аспект). Кам'янець-Подільський: ТОВ «Друкарня «Рута»», 2017.–214 с.
21. Кнодель Л. В. Педагогіка вищої школи: [посіб. для магістрів] / Л. В. Кнодель. К. : Вид. Паливода А.В., 2008. 134 с.
22. Кобернік С. Г. Методика навчання географії в загальноосвітніх навчальних закладах: Навчально-методичний посібник / С. Г. Кобернік, Р. Р. Коваленко, О. Я. Скуратович; за ред. С. Г. Коберніка. – К. : Навчальна книга, 2005. – 319 с.
23. Кобернік С.Г. Методика викладання географії у вищій школі. // Збірник типових навчальних програм для студентів спеціальності 7.04010401 та 8.04010401 "Географія". Ч. 2 / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова ; ред. В. П. Покась [та ін.]. - К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2010. – С. 122-136.
24. Колмичков М. Використання електронних атласів на уроках географії // Краєзнавство. Географія. Туризм. 2006. №10–11. С. 3–7.
25. Корнеєв В.П., Проблемне навчання географії: [посіб.] / Віктор Петрович Корнеєв (заг.ред.), О. В. Корнеєв, Л. І. Круглик, О. М. Топузов. Х. : Основа, 2008. 96с.
6. Король О.М., Корнус О.Г., Корнус А.О., Данильченко О.С. Використання інформаційно-комунікативних технологій на уроках географії в умовах дистанційного навчання. Актуальні питання природничо-математичної освіти : зб. наук. праць. СумДПУ імені А.С. Макаренка. Випуск1(17). 177–188.
26. Кремень В. Інноваційність і освіта. В. Кремень. *Позакласний час*, 2009. № 11–12. С. 36–38.
27. Кривонос О. М. Використання інформаційно-комунікаційних технологій в навчанні : навч. Посібник. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2013. 182 с.
28. Кудіна В. В. Педагогіка вищої школи: [навч. посібник для студ. вищих навч. закл.] / В.В. Кудіна, М.І. Соловей, Є.С. Спіцин 2-ге вид., доп. і переробл. К. : Ленвіт, 2007. 194 с.
29. Кузьмінський А. І. Педагогіка вищої школи: [навч. посіб.] / А. І. Кузьмінський. К. : Знання, 2005. 486 с.
30. Кухаренко В. М. Системний підхід до змішаного навчання. Інформаційні технології в освіті. 2015. Вип. 24. С. 53–67. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/itvo\](http://nbuv.gov.ua/UJRN/itvo)
31. Кухаренко В.М., Бондаренко В.В. Екстрене дистанційне навчання в Україні: Монографія. За ред. В.М. Кухаренка В.В. Бондаренка Харків.: Вид-во КП «Міська друкарня», 2020. 409 с.
32. Кушнарєнко Н. Застосування інноваційних технологій у навчанні фізичної географії. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. Випуск 51, 2014. С. 52–58.*

33. Лісецький К. До питання змішаного навчання. URL: http://www.kamts1.kpi.ua/sites/default/files/files/01_%20Lisetskyi_do_pytannya.pdf/
34. Марушкевич А. А. Педагогіка вищої школи: теорія виховання: [навч. посіб.] / А.А. Марушкевич; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. К. : ВПЦ "Київський ун-т", 2006. 60 с.
7. Маслова Н. М. Сучасні освітні технології у викладанні географії : Навчально-методичний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів. Кропивницький, 2019. 101 с.
35. Методика викладання географії / Упоряд. Н. Муніч, В.Серебрій. К.: Ред. загальнопед. газ., 2005. – 128 с.
36. Методика викладання географії в школі: Навч.-метод. посіб. / За ред. С.Г. Коберніка. К.: Стафед-2, 2000. 320 с.
37. Методичні рекомендації щодо організації змішаного навчання у закладах. Навчання в школі+Онлайн-навчання=Змішане навчання. URL: <https://sites.google.com/a/lyceum2.cv.ua/metodicnij-navigator/metodicni-materiali/zmisanenavcanna/>
38. Міжнародна хартія географічної освіти / Комісія з географ, освіти. Міжнар. географ. союз, 1992. Книжка в журналі // Географія та основи економіки в шк. 1999. № 3. 15 с.
39. Мороз О. Г. Педагогіка і психологія вищої школи: [навч. посіб. для молодих викладачів, аспірантів і майбутніх магістрів] / О.Г. Мороз (заг.ред.), О. С. Падалка, В. І. Юрченко. К. : НПУ, 2003. 267 с.
40. Муніч Н. Програмоване застосування системи проблемно-символічних сигналів (ПСС) у викладанні географії / Н. Муніч // Краєзнавство. Географія. Туризм. 2002. № 5 (250). – С. 11.
41. Навчальний процес у вищій педагогічній школі: [навчальний посібник] / за заг. ред. академіка О. Г. Мороза. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2001. – 337 с.
42. Назаренко Т.Г. Методика навчання географії України в загальноосвітніх навчальних закладах (особливості навчання). Х.: ВГ «Основа», 2016. 112 с.
43. Нісімчук А.С., Падалка О.С., Шпак О.Т. Сучасні педагогічні технології: Навчальний посібник. Видавничий центр «Просвіта»; Пошуково-видавниче агентство «Книга Пам'яті України», 2000. 368 с.
44. Освітні технології: [навч.-метод. посібник] / О. М. Пехота, А. З. Кіктенко, О.М.Любарська та ін.; За ред. О.М. Пехоти. К. : Вид-во А.С.К., 2003. 255 с.
45. Освітні технології : навч.-метод. посіб. / О. М. Пехота, А. З. Кіктенко, О. М. Любарська та ін.; за заг. ред. О. М. Пехоти. Київ: А.С.К., 2001. 256 с.
8. Освітні технології навчання: Навч.-метод. посіб. / За ред. О. М. Пехоти. К.: Видавництво А.С.К., 2003. 255 с.
46. Основи педагогічної майстерності / За ред. І.А. Зязюна. К., 1997. – 349 с.

47. Остроух В. І., Руденко І. С. Електронні навчальні картографічні видання як приклад реалізації інноваційних технологій вивчення географії в школі. [Український географічний журнал](#). 2015. № 3. С. 55–59.
48. Остроух В.І. Нові навчальні електронні посібники з курсу «Фізична географія України» як форма реалізації інноваційних технологій в освітньому процесі. *Вісник геодезії та картографії*. 2013. № 1. С. 33–36.
49. Остроух В.І., Європіна І.О. Новітні електронні навчальні посібники як продовження процесу передачі систематизованих знань, створення нових методів та технологій навчання. Проблеми безперервної географічної освіти і картографії: зб. наук. праць. Харків: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2011. Вип. 14. С. 70–73.
50. П'ятакова Г. П. Сучасні педагогічні технології та методика застосування їх у вищій школі / Г. П. П'ятакова, Н. М. Заячківська. – Львів: Видав. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2003. – 100 с.
51. П'ятакова Г. П., Заячківська Н. М. Сучасні педагогічні технології та методика їх застосування у вищій школі: навч.-метод. посіб. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2003. 55 с.
52. Пальчевський С. С. Сугестопедагогіка: новітні технології : [навч. посіб.] / С. С. Пальчевський. К. : Кондор, 2005. – 351 с.
53. Педагогіка вищої школи: [Навч. посібник] / З. Н. Курлянд, Р. І. Хмельюк, А. В. Семенова та ін., За ред З. Н. Курлянд. – К. : Знання, 2005. – 399 с.
54. Педагогічні технології: теорія та практика: навчально-методичний посібник / за ред. М. В. Гриньової. Полтава: АСМІ, 2006. 230 с
55. Підготовка майбутніх вчителів до впровадження педагогічних технологій: навч. посіб. [О.М. Пехота, В.Д. Будах, А.М. Старева та ін.]; за ред. І.А. Зязюна, О.М. Пехоти. К.: Видавництво А. С. К., 2003. 240 с.
56. Плахотнік О. В. Теоретико-методологічні основи розвитку геоекологічної освіти в Україні / О. В. Плахотнік. – К., 1998. – 333 с.
57. Покаш Лілія, Браславська Оксана. Інноваційна педагогічна технологія як засіб формування методичної компетентності для роботи майбутнього вчителя географії. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/12919> (дата доступу: 15.08.2023).
58. Проблеми безперервної географічної освіти // Зб. наукових праць: випуски 1-4. Х., 2000-2010.
59. Романів О.Я. Методика викладання географії у вищій школі: навчально-методичний посібник для спеціальності 8.04010401 «Географія» / О.Я. Романів. – Рівне, 2012. – 168 с.
9. Стадник О.Г. Інноваційні технології навчання географії: навч. видання. Харків: Основа, 2010. 128 с.
60. Стрельников В. Ю., Брітченко І. Г. Сучасні технології навчання у вищій школі: модульний посібник для слухачів авторських курсів підвищення кваліфікації викладачів МППК ПУЕТ. Полтава: ПУЕТ, 2013. 309 с.

61. Теорія та практика змішаного навчання: монографія /Кухаренко В. М., Березенська С. М., Бугайчук К. Л. та ін.; за ред. В. М. Кухаренка. Харків : Міськдрук, НТУ ХП, 2016. 284 с.

62. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи: [навч. посіб.] — К. : Академвидав, 2006. — 352 с.

10. Ярошенко О. В., Шкіринець В. М. Інновації у методичній підготовці майбутніх учителів-географів. *Психолого-педагогічні основи гуманізації навчально-виховного процесу в школі та ВНЗ*: збірник наукових праць. Рівне : ПВНЗ МЕРУ ім. акад. С. Дем'янчука. 2019. № 1 (21). С. 174–181.